

اساطیر جهان

سر ویراستار: ویلیام داتی . برگردان ابوالقاسم اسماعیل پور

نشر چشمه

فهرست مطالب

۶۶	آفرینش‌ها و تبارشناسی‌ها	۹	گروه نویسندگان
۶۸	سرزمین دیوان، ایزدان و بوداها	۱۱	دیباچه
	کره		مصر
۷۰	خاستگاه‌های مردم کره	۱۵	ایزدان نخستین
۷۲	اسطوره تاناگون	۱۷	اسطوره‌های خورشیدی
۷۴	اسطوره جومونگ	۱۹	اسطوره و جادو
	ژاپن	۲۱	ایزدبانوانِ قدرتمند
۷۶	خاستگاه‌های ژاپنی	۲۳	حیوانات اساطیری
۷۸	آفرینش	۲۵	شعائر و مراسم تدفین
۸۲	حلقه ایزومو	۲۷	اعتقادات پس از مرگ
۸۴	تأسیس حکومت یاماتو		خاور نزدیک در روزگار باستان
	یونان	۲۹	اساطیر سومر و بابل
۸۶	شالوده اساطیر یونان	۳۱	اسطوره‌های آفرینش
۸۸	اسطوره در جامعه	۳۳	توفان
۸۹	ایزدان اُلَمپ	۳۵	حماسه گیل‌گمش
۹۱	خاستگاه‌های انسان	۳۷	اساطیر ایران
۹۳	جنگ تروا		هند
۹۵	آفریده‌ها و غول‌ها	۳۹	اساطیر آفرینش هندی
۹۷	قهرمانان انسانی و نیمه‌خدایان	۴۰	ویشنو
۹۹	منابع اساطیر یونان	۴۲	تجلیات ویشنو
۱۰۱	جهان زیرزمینی	۴۴	شیوا و خانواده‌اش
	روم	۴۶	ایزدبانوی سنگدل
۱۰۳	زایش اساطیر روم		آسیای جنوب شرقی
۱۰۵	بنیاد روم	۴۸	انسان‌ها، ایزدان و ارواح
۱۰۷	رومولوس و پادشاهان	۵۰	اساطیر آفرینش: زورق‌ها و مارها
۱۰۹	کثرت ایزدان	۵۲	سرها، نیاکان و مرگ
۱۱۱	دین عمومی	۵۴	اسطوره‌های ادیان بزرگ
۱۱۳	قهرمانان و امپراطوران	۵۶	مکان‌های مقدس
۱۱۵	ادیان سِرّی		چین
	سلت‌ها	۵۸	سرچشمه‌ها
۱۱۷	راز سلت‌ها	۶۰	ایزدان کیهانی
۱۱۹	ایزدان و قهرمانان	۶۲	اسطوره‌های مربوط به فجایع طبیعی
۱۲۱	شعائر و آیین‌ها	۶۴	ایزدان و قهرمانان فرهنگی

۱۸۱	خدایان و جهان ارواح	۱۲۳	قدّيسان و بازمانده‌ها
۱۸۳	امریکای جنوبی: تمدن‌های آند	۱۲۵	مضامین تکرارشونده
۱۸۵	اساطیر خاستگاهی	۱۲۷	افسانه‌های آرتور
۱۸۷	ایزدان آند		اروپا شمالی
۱۸۹	اساطیر و ارواح آمازون	۱۲۹	اساطیر شمال
	جزایر کارائیب	۱۳۱	آفرینش
۱۹۱	جهان کارائیبی	۱۳۳	کیهان‌شناخت - ساختار کیهان
۱۹۳	اساطیر آفرینش کارائیبی	۱۳۵	آدین
۱۹۵	فرهنگ، خوراک و روابط نمادین	۱۳۷	ثور: ایزد تُندر
	افریقا	۱۳۹	لوکی شعبده‌باز
۱۹۷	سرچشمه‌های جهان	۱۴۱	ایزدان باروری
۱۹۹	جادوگری و شعبده‌بازی	۱۴۳	راگنارک - پایان جهان
۲۰۱	اساطیر حیوانات		اروپای مرکزی و شرقی
۲۰۳	قربانی‌ها و پیشکش‌ها	۱۴۵	اقوام این ناحیه
۲۰۵	مرگ	۱۴۷	سرچشمه‌ها و تحول اساطیر
	استرالیا	۱۴۹	خدایان و نیمه‌خدایان
۲۰۷	زمان رؤیا	۱۵۱	آداب و رسوم و آیین‌ها
۲۰۹	آیین تشرّف	۱۵۳	میراث‌ها
۲۱۰	باروری		نواحی قطب شمال
۲۱۱	درمانگران	۱۵۵	اساطیر اینوی
۲۱۳	هنر اسطوره	۱۵۷	اساطیر سبیری
	اقیانوسیه	۱۵۹	حیوانات در اساطیر
۲۱۵	قصه‌های قهرمانی پاپوآ	۱۶۱	چشم‌انداز، آسمان و جهان زیرین
۲۱۷	اسطوره‌های خویشاوندی		امریکای شمالی
۲۱۸	اساطیر کیش کالا	۱۶۳	اساطیر آفرینش
۲۲۰	اساطیر هاوایی	۱۶۵	اساطیر قهرمانان
۲۲۲	کیهان‌شناخت‌های آنگان	۱۶۷	سفرهای فراطبیعی
۲۲۳	درونمایه‌های مشترک	۱۶۹	قصه حیوانات
۲۲۶	ایزدستان جهان	۱۷۱	قصه‌هایی پیرامون خاستگاه‌های فرهنگی
۲۳۷	شرح واژگان	۱۷۳	داستان‌های قرضی
۲۴۴	کتابنامه	۱۷۵	امریکای مرکزی و جنوبی
۲۴۸	منابع تصاویر	۱۷۷	تمدن‌های امریکای میانه
۲۴۹	پی‌نوشت‌ها	۱۷۹	اسطوره‌های خاستگاهی
			تقویم مقدس

ده‌ها منبع درباره اساطیر جهان وجود دارد که بسیاری از آنها چکیده‌وار و کاملاً سودمندند. تقریباً همه آنها مجموعه‌هایی از بریده‌های اساطیر فرهنگ‌های متعدّدند و شماری از آنها بیشتر اطلاعات اجتماعی - فرهنگی پیرامون داستان‌ها به دست می‌دهند. آنها عموماً اسطوره‌ها را در وهله نخست به عنوان ادبیات بسیار کهن جوامعی که اگر نابود نشده‌اند، دست کم در حال نابودی‌اند، در نظر می‌گیرند.

اساطیر جهان، از انتشارات تایمز، نه تنها چکیده‌وار و بسیار کاربردی است، بلکه ویژگی‌های غیر از اساطیری است که تاکنون توصیف گردیده است. اولاً فقط به بازگویی داستان‌ها و روایات اساطیری نمی‌پردازد، بلکه بسیاری از اشکال اسطوره‌شناختی را می‌شناساند. ثانیاً اطلاعات اجتماعی و فرهنگی پیرامون اسطوره‌سازان، جوامع آنان و داستان‌هایشان فراهم می‌سازد، و منابع اولیه مجموعه‌های اساطیری را بررسی می‌کند. سوم اینکه همزمان با شناخت این نکته که بسیاری از اساطیر به رویدادهای کهن اشاره دارند، این کتاب تصریح می‌کند که بسیاری از آنها امروز در بیشتر فرهنگ‌ها زنده‌اند و به حیاتشان ادامه می‌دهند. این اسطوره‌ها به صورت عناصر زنده فرهنگی بازمانده‌اند و پیوسته دگرگون می‌شوند، همچنان انتقال می‌یابند و نویسندگان به نحوه انتقال و تبدیل اسطوره‌ها در گستره زمان توجه خاص کرده‌اند. و چهارم، موضوعات این کتاب که به شکلی کاملاً تازه در اینجا به خامه دانشمندان برجسته عرضه شده‌اند، به پیوندهای ژرف و نزدیک میان داستان‌های اساطیری و اجرای آیین‌ها اعتراف کرده‌اند.

نویسندگان کتاب حاضر دریافته‌اند که اسطوره‌ها پیامدهایی دارند و بخشی از زیرساخت‌های عقیدتی فرهنگ‌ها به شمار می‌روند. آنها ساختارهای اجتماعی را اساس کار خود قرار داده‌اند. از این رو، بدون در نظر گرفتن پذیرش و تکرار این ساختارها در جوامع نوین امروز قابل درک نیستند. اشتقاق ریشه‌شناختی اهمیت کمتری دارد تا کاربردهای تاریخی، به طوری که مجموعه‌های اساطیری را معمولاً داستان‌هایی از ابرآنها و درباره آنها رقم می‌زنند.

بخش‌های گوناگون کتاب، یافته‌های قوم‌شناختی معاصر را ترسیم می‌کنند؛ بخش‌های دیگر به مقوله‌های نوین مانند تجلیات جنسی، مثلاً نقش ایزدانوان در چندین فرهنگ، نقش مادرسالاری در ژاپن، و ایزدان باروری در شمال اروپا، کارائیب، استرالیا و اقیانوسیه، اشاره دارند.

دامنه فرهنگ‌هایی که در اینجا مورد مطالعه قرار می‌گیرد، بهراستی جهان‌گستر است. این دانشنامه شامل حوزه‌هایی است که به‌ندرت در بسیاری از مجموعه‌های اساطیری

گنجانده شده است، مانند آسیای جنوب شرقی، تبت، اروپای مرکزی و شرقی، نواحی قطب شمال و کارائیب. چندین بخش از هر فصل شامل همسایگان مستقل است. این بخش‌ها نگاهی گذرا به هر حوزه فرهنگی می‌افکنند. مهم‌ترین منابع اولیه در حوزه‌های فرهنگی خاص مشخص شده‌اند. برای مثال، بین سرودهای کهن هندی وداها و سرودهای متأخر براهمنه‌ها (مانند اوپانیشادها) و حتی نوشته‌های متأخر پورانها و تانترها، همانند حماسه‌های بزرگ؛ *مهابهاراتا* و *رامایانا* تمییز قایل شده‌ایم. آثار دیگر شامل کتاب‌های غیب‌گویی^۱ روم، آثار کهن چین، *کوجیکی* و *نیهون* - *شوکی*^۲ ژاپن، *پوپول ووه مایا*^۳، *ایلیاد* و *آدیسه یونانی*، *تبارشناسی ایزدان* هزیود و *کاله‌والای* فنلاندی است.

انواع موضوعات اساطیری شامل اساطیر سرچشمه و کیهان‌شناخت است. مثلاً به فصل اساطیر چین بنگرید، آنجا که پانگو^۴ از تخمی ازلی زاده می‌شود که به آسمان

برجسته عرضه شده‌اند، به پیوندهای ژرف و نزدیک میان داستان‌های اساطیری و اجرای آیین‌ها اعتراف کرده‌اند. نویسندگان کتاب حاضر دریافته‌اند که اسطوره‌ها پیامدهایی دارند و بخشی از زیرساخت‌های عقیدتی فرهنگ‌ها به شمار می‌روند. آنها ساختارهای اجتماعی را اساس کار خود قرار داده‌اند. از این رو، بدون در نظر گرفتن پذیرش و تکرار این ساختارها در جوامع نوین امروز قابل درک نیستند. اشتقاق ریشه‌شناختی اهمیت کمتری دارد تا کاربردهای تاریخی، به طوری که مجموعه‌های اساطیری را معمولاً داستان‌هایی از ابرآنها و درباره آنها رقم می‌زنند. بخش‌های گوناگون کتاب، یافته‌های قوم‌شناختی معاصر را ترسیم می‌کنند؛ بخش‌های دیگر به مقوله‌های نوین مانند تجلیات جنسی، مثلاً نقش ایزدانوان در چندین فرهنگ، نقش مادرسالاری در ژاپن، و ایزدان باروری در شمال اروپا، کارائیب، استرالیا و اقیانوسیه، اشاره دارند.

دامنه فرهنگ‌هایی که در اینجا مورد مطالعه قرار می‌گیرد، بهراستی جهان‌گستر است. این دانشنامه شامل حوزه‌هایی است که به‌ندرت در بسیاری از مجموعه‌های اساطیری

ادیان بومی برای باروری اهمیت زیادی قایل‌اند. تعدادی از اساطیر درباره بازآفرینی کیهان وجود دارد. در استرالیا، موجودات متعددی هستند که به کیش‌های باروری مربوطند؛ مثل مار رنگین‌کمان که در این نگاره به نمایش درآمده و معرّف شعایر باروری در صحرای مرکزی و قلمرو شمال است.

و زمین تقسیم می‌گردد و اجزاء تنش جزو عناصر جهان طبیعت می‌شوند.

همچنین اسطوره‌هایی دربارهٔ خانواده و آفرینندگان اساطیری در دست است. بحث‌هایی هست پیرامون هیتلر و اسطوره، ایزدان گاه‌شمارِ مقدس، مرگ و جنسیت و حتی (در بخش اقیانوسیه) اساطیر مابعد مسیحی را داریم. برخی از اجزاء مهم اساطیری مورد بحث عبارت‌اند از: قهرمانان / زنان قهرمان یا نجات‌بخشان دارای زندگی فوق‌العاده، مانند فراعنه مصر؛ اولیس یونانی؛ آنیاس رومی؛ گیل‌گمش یا مردوک در بین‌النهرین؛ ایزدبانوانی چون دوی یا کالی در هند؛ یا باکره‌های پرستشگاه و ستای رومی^۵. حکیمان و پیامبران نیز در این طرح مورد بررسی قرار می‌گیرند: مثل زرتشت ایرانی، یا ایفا، ایزد نیجریایی خرد.

شخصیت‌های جادوگری به‌خوبی معرفی شده‌اند، مثل سوکای کره‌ای، لوكي شمال اروپا و هرمس یونانی. جادوگران مخصوصاً در بخش امریکای شمالی مورد تأکید قرار گرفته‌اند. دیگر شخصیت‌های ایزدی یا نیمه‌ایزدی (مثل اُزیریس، ایزد مرگ و رستاخیز مصری) تصویر شده‌اند، چنان‌که نظام‌های متعدد دینی نیز مورد بررسی قرار می‌گیرند، مثل ادیان رازآمیز در روم؛ مراسم تدفین در مصر؛ مراسم پاک شدن از آلودگی در ژاپن (آنجا که این عمل، خطوط طبیعی این جهان را رقم می‌زند)؛ ودون/وودو^۸ در کارائیب؛ کامی نومیچی^۹ / شیتتو^{۱۰} در ژاپن؛ کیش تانتر در هند؛ و کیش‌های کالا در اقیانوسیه.

مکان‌ها و رویدادهای طبیعی بسیاری از مناطق نیز، هم از لحاظ آیینی و هم از لحاظ اساطیری مورد بررسی قرار می‌گیرند؛ کوه‌های مقدسی چون هلگافل^{۱۱} در ایسلند؛ معابد ماندالایی در فرهنگ‌های بودایی؛ دو پرستشگاه بزرگ در پایتخت شهر آرتک‌ها^{۱۲}، تنوچی تبت‌لان^{۱۳}؛ و البته حوادث غیرمترقبه طبیعی مانند توفان در اساطیر چین و بنی اسرائیل: یا رؤیای پایان زمان در اساطیر شمال اروپا با عنوان راگناروک^{۱۴}. در امریکای جنوبی جنگل‌ها جهان مقدس موجودات ارواح‌گون به شمار می‌روند. اسطوره‌ها و افسانه‌ها ممکن است رویدادهای طبیعی مثل سپیده شمال در قطب شمال را توجیه کنند؛ و ایزدکرداری ایزدان خورشید و آسمان را در نواحی قطب شمال و امریکای جنوبی باهم تطبیق و مقایسه کنند. ساختار کیهان ممکن است چنین تصور شود که مُنتج از دواج آسمان و زمین باشد، چنان‌که در اساطیر سومر و شمال اروپا می‌بینیم. خوشبختانه امروز به‌ندرت به اشخاصی برمی‌خوریم

گسترده‌ای چنین تصور می‌شود که اسطوره‌ها معرف

جنبه‌های مهمی از خودفهمی هر فرهنگ است، منبعی که به عنوان تصرفات مجدد اساطیری - شاعرانه^{۱۵} می‌تواند در احیاء فرهنگ مؤثر باشد.

اسطوره‌های بنیادی اغلب توجیه‌کنندهٔ سرچشمه‌های فرهنگی‌اند (امریکای شمالی و روم) یا نشانگر آن‌اند که چگونه حمایت دولت در اقتدار اساطیری رخنه می‌کند (کره، ژاپن).

اسطوره‌های سرچشمهٔ خویشاوندی غیرعادی نیستند، چنان‌که به‌ویژه در پاپوآی گینه نو آشکارا به چشم می‌خورد. اسطوره‌ها اشارات عقیدتی و سیاسی دارند. در نظر آورید اساطیر، جهان‌نگره و دین اروپایی و تأثیر جهان مسیحی بر نواحی مرکزی و خاوری اروپا را در آن هنگام که کریستف کلمب، تاینو^{۱۶} یا آراواک^{۱۷}، و کارائیب را تحت تأثیر قرار داده بود.

روایات اساطیری اغلب شامل تعلیم در باب جغرافیا و مناظر است و ممکن است همانند اساطیر یونانی، اطلاعاتی پیرامون تاریخ اولیهٔ یک قوم به دست دهد که تنها در یافته‌های باستان‌شناختی و نگاره‌های روی گلدان‌های ماقبل تاریخ دیده می‌شود. نویسندگان ما برای بسیاری از حوزه‌های فرهنگی از قراین فرهنگی سود می‌جویند. مثلاً در بخش سومر، این را می‌بینید، و توجه کنید که در ژاپن و مصر، چگونه تضاد خیلی ابتدایی فرهنگی جای خود را به همشکلی با تجربهٔ تاریخی داد. شاید این

سرپوش چوبی به شکل مرغ توفان، مخلوقی در پیوند با ایزدان ساحل شمال غربی امریکای شمالی. اعتقاد داشتند که این پرنده با منقار مورب پایین‌کشیده و شاخ‌های پردازش که هویت او را تشکیل می‌دهد، وقتی بال می‌زند رعده ایجاد می‌شود و چشمانش برق می‌زند.